

A
CSÁSzáRI ÉS KIRÁLYI FELSÉG
 ENGEDELMÉVEL

o s c i o i o i o i o

Nrő 19.

Költ Bétsben, Sz: Mihály Havának (Septembernek)
 5-ik napján 1797-ik Elszendőten.

Minekutánna szöllottunk *Isztriáról*: szólá-
 lunk már most *Dalmátziáról*.

Ezenn nevezet: *Dalmátzia*; nem hallat-
 tatott addig; míg a' Rómaiak; azt az
 Ádriai tenger-kebeltől fogva Görög-Ország-
 gig hozszan ki-terjedt Illyriumot; mago-
 kévá nem tették; a' melynek utolsó Király-
 ja *Gentius*nak hívatott. Nehezen szok-
 hattak *Dalmátzia*' Lakosai a' Római ural-
 kodás alá; a' minthogy igyekeztek is ma-

T

gokat az alól fegyverrel ki-fzabadítani: de öt rendbéli hadak után is tsak ugyan a' Római Respublikánál maradt a' győzelem, következésképpen az uralkodás is. Az első Római Tsászár *Octaviánus* is szerentséssen folytatott hadat a' Dalmatákkal: mert meg-hódoltatta őket: a' midőn Dalmátzia, két részekre osztatott fel. Egyik, továbbra is Dalmátzianak; de a' másik Liburniának nevezetett. A' 2 dik Században (Székulumbann) Antoninus Pius Tsászár másképpen osztotta fel ezen Tartományt, nevezvén annak egyik Osztályját *Földközinek* (mediterráneának); a' másikat pedig tengerinek (maritimának); és attól az időtől fogva már, a' Dalmatiae (Dalmátziák) nevezet is kezdett hallattatni. Ezen két Dalmátziát, az Albius, Bebius és Ardius hegyek választották egymástól. Változvann a' Római Birodalom' sorsa, Gothus kézre jutott a' két Dalmátzia: de az igazgatás' formájában nem lett ott semmi változás. A' Gothusok' pusztulása után, függött Dalmátzia, a' Konstantzinápolyi Görög Tsászári Udvartól, és ez is meg-hagyta az Antoninus Pius által lett fel-osztatását Dalmátziának. — Minthogy a' Velentzei Respublika nem bírt egyebet Dalmátziából, hanem tsupánn a' Tengeri Rést: tehát mi is tsak erről fogunk már, tzelunkhoz képest, és egyfersmind Velentzei Albániáról szólni:

Kristus Urunk' születése után 822-dik eszt. ben, Michael Balbus Görög Tsázar magára kezdte hagyni ezen Tartományt, melynek Lakosai tehát magok állítottak fel önnön tetfzések szerént való igazgatás' formáját magok között: de mivel a' Horvát Király' Emberei, Tengéri-Tolvajkodáshoz kezdettek, és sok károkat okoztak az erőtelen szabadságú Dalmatáknak: azért Ezek ismét a' Konstantinápolyi Udvar' partfogása alá kérérdzetek: de sikertelenül, minthogy az említett Udvar is közelgetett vala már a' tehetetlenség' állapotjához. Ily környülállásokban, Nemzeti-gyűlést tartottak a' Dalmaták, és el végezték közakarattal, hogy a' Velentzei Respublika' óltalma alá ajánlják magokat. Ajánlották is; és a' nevezett Respublika el fogadván ajánlássokat, mindjárt küldött hatalmas sereget a' Horvát Király ellen; 's Békességkérésre kényszerítette Azt. A' 14-dik Században felé kénytelenítetett Velentze, nagy részét Dalmátziának, *Lajos Magyar Királynak* engedni, úgymint, a' *Ki Genuát*, melynek Frigyesé volt, győzedelmeskedtette a' Velentzeiekkel folytatott hadjában. *László M. Király*, száz ezer aranyért visszsa botsátotta a' Velentzeiek' kezébe; *Veglia*, *Chersó*, *Osero*, és *Zara* Szigeteket. *Ostrovizzat* és *Sebenicot* a' Bolzniái Vajdától vette Velentze; *Drivasto-t*, *Dulcigno-t*, *Alessio-t*, *Antivari-t*, és *Budua-t*.

Balza Strusimero nevű Hertzegtől szép szérént kapta; *Almissa, Brazza, Lesina, Curzola, Trau, Spalatro, és Cattaro* pedig önként kaptasolták magokat a' Velentzei Respublikához. — — A' Dalmátziai föld, közönségesen sovány, de nem is miveltetik szorgalmatossan. Sok a' kösziklás bértz, erdő, és tsere benne. Olaj, bor, gyümölts, fa, és gyapjú a' fő productumai. Bövölködik halakkal a' tengere, mely most *Quarnaro*-nak neveztetik, hajdann pedig; *Sinus Flanaticus*-nak hivattatott. Huszonnyóltz Szigeteket foglal magában Dalmátzia, a' melyek között rútvál szokta kivált az északi szél hánykódtatni a' tengert; azért is veszedelmes rajta a' hajókázás. Jó Katonák a' Dalmaták, kivált kardra. Tíz Váraik is vagynak; A' Romano-Catholika Vallást közöttök, két Érsekek és tizenegy Püspökök virágoztatják. Szintoly közönséges nyelv nálök az Olasz; valamint a' tiszta Illyriai. Származtak közzülök nem kevés tanultt Férjfiak; kik részszerént deákul, részszerént olaszúl botsatották munkáikat Világ eleibe.

(A' nagyobb Szigeteiről Dalmátziának; nem különben a' főbb helyeiről is ennek; valamint Velentzei Albániának is; különös Leírásokat fogunk közleni a' jövő postán.)

Bonaparté; a' mint Mediolánumból Udinéba utazott: Veronából ötven Fr. Tíztek lovaglottak ki eleibe, 's a' Városba letf

bé-érkezésekor két Fr. Batalion tett néki tiszteletet. Huszonnégy Huszárók voltak a' rendes Kísérői. A' maga hintáját követte még két más hintó: és hat nyerges paripa.

Udineből igen vígafztaló Tudósítások érkeztek tegnap Bétsbe.

A' *Lillei (Rysseli)* Békesség-alkuról is jó hírek kezdenek folyni.

Mediolánumból Aug. 11-dikénn: — „A' Velentzei ideig való Kormányfzék oly ajánlással küldötte ide a' Direktóriumhoz *Battaglia* Polgárt, hogy óhajtaná Velentze is egygyesülni a' Cisalpina Respublikával. Ezen Közönséges-Társaság' Direktóriuma, a' Külső-dolgokra-ügyelö önnön Minister-jéhez intézett Írásban felelt *Battaglia* Polgár' nyilatkoztatására, 's válaszfzának ide megy ki az értelme: hogy kedvesen vette a' Velentzeiek' kívánságát, és szíves szorgalmatossággal azon fog igyekezni, hogy el háríthasson minden akadályokat, a' melyek ezen kívánságot valami módon gátolhatnák.

A' Velentzei földről sokan költöznek ki: minekokaért a' Ts. K. Felség megparantsolta a' maga *Friauli* és más Tisztviselőinek, hogy szorgalmatos vígyázással legyenek az efféle Kiköltözttekre, 's kivált ha Prókátorok és Teátrálisták akarnának bé-jöni a' Ts. K. Tartományokba: azokat ugyan lelkesen meg-visgálják.

Rómában, az el fogdostatott Zenebo-
nások között némelyek, a' Frantzia Mini-
ster' pártfogásába ajánlották magokat: de
Az kereken meg-mondotta, hogy magát
efféle dologba soha sem fogja elegyíteni.

Bonaparte Testvére, kit a' Frantzia
Direktórium Követségben küldött a' Ró-
mai Udvarhoz, Florentziába érkezett Aug.
13-dikán.

Helvétzia: A' Veltliniek öfzsze-ata-
fiasodtak a' Graubündeniekkel arra az aján-
lásra, hogy nékiek is ugyan azon jussaik
legyenek mindenekben, a' melyekkel bír-
tak a' Graubündeniek. Ezen öfzsze-ata-
fiasodásban nagy eszköz völt a' *Sális* Fa-
milia, melynek mind Graubündenben,
mind Veltlinben sok jószága vagyon. —

Bonaparte Generális egészen le-tett azon
izándékaról, mely szerént a' kormányozá-
sa alatt lévő Fr. Seregnek egy részét, Val-
lisián által akarta masztrotatni vizsza Fr.
Országba. “

Egy Anglus Posta hajó, oly hírrel ér-
kezett mostanság Lisbona alól Angliának
Felwouthi partjához: hogy *Aurora* nevű
Angl. Fregat, Spanyol-Országának napnyú-
goti leg szélso tsüttsánál, a' mely, *Finis*
Terrenek neveztetik, 16 szállító Frantzia-
hajókra találván, nyóltzat azok között
el egetett, a' többit pedig, melyek, nád-
mezzel (tükörrel) 's egyéb portékákkal

váltak rakva, a' *Lisbonai* Kikötőhelybe vitte magával.

Párisban, az újabb Tudósítások szerint is tart még mindég a' félelmes és szök Világ. Félnek egy felől a' 3 Direktorok, azért rakták ki hivataljaikból a' körülöttök lévő fegyveres erőnek előbbeni Vezéreit, 's a' *Bonaparte'* seregétől hívtanak Embereket, a' kikre bízták ezen Kormányozói hivatalokat. A' mostani *Párisi Kömmendáns* t. i. Brigadiros *Verdieres*, Adjutánsa volt *Bonaparténak*. Az *Olafz-Országi Fr. Seregnél* szolgált *Domartin* is, a' ki most *Párisban* Fejek a' *Pattantyúsoknak*. A' *Párisban* 's ennek környékén fekvő *Katonaságnak Fő-Vezére*, az a' nevezetes *Augerau*, a' ki egy *Orszálya*t kormányozta a' *Bonaparte'* *Ármádiájának*. — Félnek más felől a' *Törvényhozók* is, kik közül *Pisgrü*, *Willot*, és sok más *Tagjai* az *Iffjabb Tanátsnak*, el sem oszlottak egymástól *Aug. 17-dik éjtszakájánn*, hogy annál hathatósbban ellene állhassanak minden erőszaknak, a' mely ki-találná ütni magát. A' már esmeretes *Quotidienne* nevű *Párisi Újság*, ötvenre teszi a' *Törvényhozó-Gyűlés'* olyan *Tagjainak* számát, kik a' le öldöste-téstől félvén, nem mernek önnön szállásaikon hálni. Ugyan ezen *Újság* írja nyilván, hogy ámbár a' *Klúbtartás* megvagyjon tiltva: még is tartanak a' *Jakobínu-*

sok Gyűlést vagy Klúbot magok között: némugyan az előbbeni Klúbok' formájában: hanem Theophilantropika (Istent 's Embert Izerető) Társaság' színe alatt, mely Társaság, nem régiben, állott fel, és nem egyéb, belső valóságára nézve Jakobínus Klúbnál, melyet amaz ezer Mester *Sieyes* Apátúr kórmányoz, és a' melynek, a' *Necker* Úr' Leánya, Bárá *Staëlné* is Tagja. Erőszakoskodtak is már mostanság ismét a' Jakobínusok, fel-lázazasztván a' Katonaságot, némely fekete nyakravalós Ifjak ellen, a' kiket Ok Rójalistáknak kiáltottak. Nem szenvedhették a' Feketenyakravalósok, boszszúsággal lett illetetéseket, számosan öfzsze-tsoportoztak, hogy a' Katonákon boszszút álljanak, a' midőn Gen. *Augerau*, eleit kívánván venni a' rófsz következéseknak, keményen reájok parantsolt a' Katonákra, hogy senkit se' háborgassanak az öltözetéért. / Azonban, a' Törvényhozó Ifjabbik Tanátsnak *Bourdon* nevű Tagja, oly panaszt terjesztett még később is a' Gyűlés' eleibe, hogy a' mint Aug. 13-dikán reggel egy tsomó Katonaság a' *Boulevard* nevű piatzon ment volna keresztül, egyszerre rendet bontott, 's meg-tamadott egy-néhány Polgárokat, a' fekete-nyakravalóért. Kívánta egyszersmind *Bourdon*, hogy kérdeztesse meg a' Gyűlés a' Direktóriumot, az efféle erőszakoskodások el-

len tett Rendeléseiről eránt, mely kívánságnak teljesítésére reá is állott a' Gyűlés. — *Barras* Direktor maga is azonn volt Aug. 14-dik éjfélkáján — a' *Quotidienne bizonyítása szerént* — hogy a' leg-keményebb eszközöket kell elő-venni: de *Carnot* úgy annyira ellene szegezte magát, hogy Ezt, kétfzer hívta ki *Barras* duellumra. A' több Direktorok is kemény szemrehányásokat osztogattak Egymásnak. Aug. 19-dik és 20-dik napjainn gölyóbis-töltések osztattak ki a' Párisi Katonaságnak. Ezek is több más ilyenén környűllások nyilván bizonyítják a' Fr. Republikának kétséges környűllásait. — Arra,

Hogy *Szűk Világ* vagyon Párisbann, nem kell világosabb bizonyság, a' Direktórium' Vallástételénél, melyet Ő a' Törvényhozó Ifjabbik Tanátshoz Aug. 16-dikánn intézett Írásában nyilatkoztatott ki: hogy t. i. ha hirtelen nem segít a' Tanáts a' közönséges Kaszszának ügyefogyott állapotján: úgy nem lesz mód többé, még az Ispotálybéli Betegeknek és a' Raboknak tartásában is.

Elegyes Tudósítások

A' Szárdiniai Király, kívánván állandóvá tenni Országábann a' szerentsésenn helyre-állott tsendességet, egész szorgalmatossággal utánna lát a' Papiros-pénz száma kissebbítésének, az az, a' Státus

adóssága' léjjebb szállításának. Aug. 1-ső napján 55 1128 lírát érő-papiros pénzt égettetett el; Aug. 5-dikénn pedig 1,461,216 khránnyit, és ezen utóbb említett summa oly Bankó-tzedulákból állott, a' melyek, hazai áldozatul ingyen adódtak bé az Ország' Kafzsjába. (Egy lira tészén fél forintot.)

A' Svéd Király, Aug. 19-dikén Potsdamba érkezett a' Prufsziai Királyhoz, 's onnét egyenessen szándékozott visszautazni a' maga Országába.

A' mostani Orosz Tsászfár egy záróládát tétetett ki a' palotája' eleibe — *a' mint meg-írtuk* — melybe minden Instáns belé vetheti egy felső nyílásonn a' maga Kérő-írását. Az ilyen Instántziák közzül 359-et számlált elő mostanság a' Pétersburgi Újság, melyekre a' Tsászfár nem adott kívántt válafzt, és 84-et vissza is útasítatott, még pedig el szakasztva a' Küldőknek, oly kötelezés mellett, hogy Azok tartozzanak meg-fizetni a' postapénzt.

Pétersburg milyen Város legyen? onnét is meg-lehet ítélni, hogy amaz esmeretes nevű *Pinetti* most ott lévén, mester-séges remekjeinek mutogatása által bé vesztvénként 3 ezer rúbelt.

Új Találmányok.

A' nyereség' reménylése elméssé 's találossá teszi az Embert. (*Ingenii largitor*

venter)— Mivel Angliában a' riskására nints taksa vetve; ellenben vagyon a' búzára: tehát most egy Ember jó reménység alatt azt gondolta ott ki, hogy ő riskásából készít hajport. Nem is tsalta meg a' reménység, mert az ő hajpora, még finomabbnak 's könnyebbnek találtatott, mint a' búzából készült: azonban óltsóbb is, mivel a' taksa nem neveli a' riskása árát, mint a' búzáét. Ezen tekintetekből, annyi Vevők főrnak az újmódi hajpor tsinalóhoz: hogy alig tudja mindnyájokat ki elégíteni. — — Északi-Amerikában, az Angliai Koronához tartozó *Connecticut* Tartományának *Harford* Városában egy *Appellus Kinsley* nevezetű Úr, oly Könyvnyomtató eszközt talált fel, a' melyen egy Személy, egy óra alatt, két ezer árkust nyomtathat: holott más nyomtató eszközön, a' melyek eddig szokásban vagnak, alig nyomtathat egy óra alatt két akárme y gyakorlott Személy is többet 250 árkusnál.

Magyar Ország.

Szombathelyről Aug. 31-dikénn: —
„Tegnapra vólt határozva a' hadi próbadás: de tsak ma ment tökéletességre. Tegnap ugyan már mind a' két Réfz ki szállott a' maga ki-jelelt táborába, *Szombathelynek* nem Béts és Kőszeg; hanem

Vasvár felől való, azon vidékére, mely a Gyöngyös folyó-vizének bal-meljékét formálja. A Fő-Hertzeg Nádor-Ispány' serege, mely Gróf *Pálffy* Generális' alkormányozása alatt volt, még délelőtt ki-költözött; Hertzeg *Eszterházy* Generálisé pedig mindjárt délután a' rendelt helyre, 's az Előlvígyázók leg-ottan ki-állítottak mind a' két részről. Délután a' Palatínus recognoscírozott (meg-visgált mindeneket), mely alkalmatossággal, ágyúzások 's lövöldözések voltak. Egész éjtszakánnál jártatták fel 's alá mind a' két Fél' Vezérei a' magok Visgálóikat. Más nap virradóra szembe-szállott egymással a' két Sereg, 's délelőtti tizenegy óráig folytatta a' viadalt, melynek következése a' lett, hogy a' ki-tsinált Plánum szerént, a' Királyi Sereg, melyet a' Nádor-Ispány és Gróf *Pálffy* vezérlettek, győzedelmeskedett az ellenségén, a' melynek képét Hertzeg *Eszterházy*' Serege viselte, 's vízfza-nyerettetett tőle *Szombathely* is. Oly képzelődésen fundáltatott t. i. a' hadi próba, mintha az ellenség bé-rontván Magyar-Országba, *Szombathelyet*, mely ezen plánumban úgy gondoltatott mint egy jól meg-erössített hely, el foglalta, 's körül vette volna, a' kit tehát el kellett nyomni onnét a' Magyar Királyi Katonáságnak, hogy vízfza-juthasson a' *Szombathelyi Erösség*' birtokába. Azért feküdt

mind a' két Sereg a' Gyöngyös bal-meljé-
ken, mivel ezen folyó-víz olyannak gon-
doltatott; a' melyen híd nélkül nem lehet
által-járni. Mind a' két Seregnek volt er-
deje, úgymint: a' Nádor-Ispányénak 's Gr.
*Pálffy*énak; a' Szarkaházy; Hg Eszterhá-
zyénak pedig a' Hermányi; melyhez közel
esett a' fő-kvartélyja is Ö Hertzegségének
Sz. Király. Ez úttal, ellene tusakodott
Hg Eszterházynek a' Distriktusabéli Vesz-
prémi Gyalogság: 's most is ki-tett ma-
gáért, mert a' Hermányi erdőt oly derekas
tüzelessel szorongatta; a' moly; rendes
gyalog Katonaságnak is betsületére válna.
— A' hadi-próbához való plánomot; Ober-
ster *Cornér* Úr tsinálta: “

Munkátsról Aug: 19-dikénn: — „A' mi
műstránknak bizonyos terminussá vólt, mint
írtam, 23-dik Június; még is Júl. nak 2-dikán
lett meg: Indulásunknak egészszon meg-ha-
tározott napja vólt 28-dik Július. Azonban
Aug: 12-dikén Váriba szállitódtunk bé kvár-
télyba; Tifza-Ujlaki Lógerünkből; a' hová;
22-dik Júniusban szállottunk vólt ki; Be-
regszáfi kvartélyunkból. — Le nem; tud-
nám írni; mely égő kívánsággal várjuk a'
masiroztató parantsolatot. Ekkoráig is;
naponként jövogetnek hozzánk; öként a'
Nemes Férjfiak; holott régen telyes szám-
mal vagyunk. Az ilyenek helyett ösztán,
betegeket; vagy más tekintetben alkalmat-
lanokat botsátunk el. — Ha zsóldot 's fegy-

vert nyerhetett volna N. Vármegyénk: úgy 500 lovas- és 300 gyalog Katonát állíthatott volna. De mivel azt meg nem nyerhette, azért nem telhetett többre Nemes Lovasaink' száma 170 — 80-nál. Tisztjeink, már most így vagynak: Oberster, M. Lónyay Ferentz; Kapitány, T. Gúthy Ignácz; Kafzfatartó, Kapitányi ranggal, T. Markovits Ferentz; Auditor, Kapitányi ranggal, T. Somosy Ferentz; Fő-Hadnagy, T. Bornemisza János; Alhadnagy, Bersényi József; Adjutánt, Alhadnagyi ranggal, Luprik Ignatz; Zászlótartó, Mező Péter; Strázsamesterek, Váradi József, 's Illosvay Gábor; Szekérmester, Mezei József; Furié Eva István; Feltser, Nágel Gáspár; Trombitás, Berki Pál; a' Káplárokat, Kovácsokat puska-miveseket, 's a' t. el hálgatom, a' kik, még most is, gyakran változnak. — Megírtam ugyan már a' Formaruhánkat; de el felejtettem, hogy a' Tisztek' mentéje, nem fekete: hanem szürke bárány bőrrel, 's általjában, mind igen gazdag aranyozással készült. Fekete bársony süvegeik is, az aranytól alig láttzanak; 's kótság tóilakkal ékeskednek. Ruháink' kímelésére fekete Magyar ingeink, és lábravalóink vagynak; kinék kréditorból, vagy tafotából, arannyal ki tzifrázva; kinék bakatsinból. Ezt, hol testi-ruhánkra; hol Formaruhánkon feljül szoktuk venni; a' mint, a' Mondé-

runknak, vagy nyövését akarjuk el kerülni, helyben: vagy porozását, a' marsban. Gyalogjainknak zöld Magyar ingek, 's gatyájok van; a' számok 700; a' Tisztjeik ezek: Oberster M. Lónyay László; Consiliárius; Obrstlieutenánt; T. Ilosvay Péter; Major; T. Rátz györgy; Kapitányok: T. Kajdi Lajos, Morvay Pál, 's Bernemisza Imre; Főhadnagyok: T. Somosy Miklós, Landor József, Betsey Sándor; Alhadnagyok: Dolinay Imre, Jósa Pál, Ilosvay Gedeon; Zászlótartó, Gorzó János; Strázsamesterek: Román Ferentz, Gajler József, és Bolyos László — Urak. „

„Az Ugotsai, 60—70 számból álló Lovasság, Junius' végén egyesült velünk, a' Tifza-Újlaki Lógerben. Azolta, egy Oberster alatt vagyunk; együtt exercíroztatunk; egy templomba járunk; 's Váriba is kvártélyba együtt jöttünk. Főbb Tisztjeik ezek: Kapitány, T. Morvay Gábor; Főhadnagy, T. Ujhelyi Károly; Alhadnagy, Farkas László—Urak. Formaruhájok egészszén világos-kék, tarka sinórral, fekete prémmel. Zászlószenteléssek, Július' 3 dikán ment végbe, nagy pompával; minden rendű, és Vallású temérdek sokaság' jelenlétében. A' tzeremónia kezdődött a' T. Újlaki Katólikum templomban, az ott lakó T. Plébános által; 's végeződött a' Lógerben, az egyesült T. N. Vármegyék' Seregének már tudva lévő Tábori-Káplánnya által. Ezt

követte; majd 300 Személyre terített asztalú gazdag és fényes Bál. — Bereg Vármegyében pedig semmi zászló-szentelés nem völt; mert az oda való N. Sereg, a' már Insurrectióban völt 1741-dikbéli Zászlóval állott ki. — A' Máramarosiak; a' kikkel együtt formálnánk egy Korpust; 's a' kikből telne ki Oberstlieutenántunk és Majorunk; máig sem érkeztek el hozzánk.

„A' Bukovinai lármától fogva; naponta ként szaporodnak a' Munkátsi Várban a' Státus' rabjai. — Mi nálunk is szűkebb a' széna; mint mászszor: de még is tsak van: — Az aratás türhető. A' makk felette sok; egész Vármegyénkben. A' szőlő szint annyi völt; de a' sok napok; nagy részint le sütöttek. A' gyümöls; hol szűken; hol középszerűen; a' Munkátsi Határon pedig; ámbar az említett nagy hévségű napokban; leg-alább fele le veszett; még is oly igen bővön van: hogy a' fákat támaszszal nem gyözik. Sokaknak öfzfetörtek az ágaik; számtalanok pedig; egész tövestől is ki törtek; a' sok termés alatt. — Jég-esső tsak imitt amott járt Vármegyénkben. Esső ritkán esik; de sebes záporral; és szélvészszel; mely is; nem kevésbé szaporítja; a' vastag terhű gyümöls fának le-töredezéseket. A' másodsor virágzó fák; annyira nem újságok nálunk: hogy némelyek szintoly fejérek a' virágtól; valamint tavaszszal.“